

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

«Fabijola». Na 50 mladih poslušalecih sem preizkusil njeno neučinkovitost. Pridružuje se ji novela «Infernali» iz neznanega poljskega izvirnika in pa morda prvi slovenski prevod iz madjarščine, Jokayjeva «Zadnja pesem», ki je po vsej priliki vzbudila Krilanu misel za «Rado», ter Tolstega pripovedka «Kako je prišlo žganje na Rusko», ponatisnjena v neki šolski čitanki. «Šagra», obraz iz ljudskega življenja v goriški okolici, vsebuje med drugim motiv, ki ga srečaš v Gabrščekovi zbirki pravljic z goriških hribov (Oče, spak'co mi kupite), itd.

Da se je obelodanil gorenji zvežčič, bo ustrezno ožjim rojakom blagega pokojnika, ki se je s peresom in z besedo trudil, kako bi нравstveno povzdignil svoj narod. Po umetniški vrednosti pa spadajo priobčene drobnjave v oddelek *minorum gentium*. To je treba povedati po Voltairovem geslu: živim smo dolžni prizanesljivost, mrtvim pa resnico. Da je dr. Breznik pregledal šteetni odtisk, bi si bil dovolil več sto poprav. A. Debeljak.

S R B S K O - H R V A T S K A D E L A

Tin Ujević: Kolajna. Beograd, 54 str. S. B. Cvijanović 1926.

V tistem Beogradu, ki je nasilno pregnal iz svojih brlogov in nočnih kavarn nedolžnega gosta, tako pogreznjenega vase, da je pozabil, kje in v kakem času živi, je izšla nekaj mesecev po izgonu Ujevićeva pesniška knjiga. Ne moreš je vzeti v roko, da se ne bi spomnil donkihotske postave tega osamelega viteza in trubadurja sredi naše povprečne in izuniformirane meščanske družbe, trubadurja, ki ima obličje staroruskega Hrista in na izbičanem obrazu, gosto poraščenem, smehlja dobrega otroka. Ta mož, ki so ga po križevi poti skozi zapore in bolnice postavili pred izlzanega beograjskega Pilata, da ga — ubog, razcapan in dolglas kakor Krist na sloviti Gejevi sliki — vpraša: «Kaj je resnica?» je v pričujoči zbirki jasno odgovoril, da njegovo kraljestvo ni od tega sveta. Zlasti pa ni od sveta Pilatove samovšečnosti in slabo igranega hinavstva. — Tin Ujević je sodeloval v hrvatskih revijah še za Matoševih dni. Po stopinjah tega sejhalca francoskega okusa med hrvatskimi modernisti je krenil tudi Ujević v Pariz. Vajen že izza mladih nog dalmatinske revščine, je v Meki balkanskih poetov živel ob skorji kruha, srečen, da je lahko prostost Quartiera latina in Montmartra plačeval z izbrušenimi soneti. Ko so ga razmere vrgle v Beograd, je skušal nadaljevati že v Parizu začeto oproščevanje od družabnih vezi in predsodkov. Prišel je navzkriž z birokracijo, ki mu ni mogla odpustiti njegove jedke zbadljivosti, in je moral v spremstvu žandarja kakor kak odpuščen kaznjenelec ali delomržen klativitez nastopiti pot v rodno Dalmacijo.

Ujevićeva poezija je težka in mračna, kakor vsaka izpoved o duševnih doživetjih, ki so vsekdar vrlo subjektivna. Že dolgo se ni slišal v srbohrvatski literaturi tako globok krik človeka, ki noče biti nič drugega nego pesnik. Ujević odgovarja s to knjigo vsem, ki so ga zbog tega, ker je hotel živeti po lastnem okusu, ne priznavajoč britve in spodobne krojaške umetnosti, pošiljali v policijske zapore in pred psihiatra, da resnica ni vnanja forma, temveč notranja samoraslost človeka. V 48 pesmih, ki so zbrane v tej knjigi, je podal Ujević 48 ključev do svoje duše. V sleherni pesmi govori o sebi. Zelo subjektiven pesnik je. Ni slikar v verzih. Redkokateri verz nam razodene njegovo ljubezen do prirode. Bržčas pesnik sploh ne ljubi prirode, kakor ne mara ljudi. Njegova priroda ima mestoma apokaliptične poteze.

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

Ljudje so mu tuji, ker jih fantastično osvetljuje zibelj njegove lastne duše. Ujevićeva «Kolajna» je «patnička knjiga», razkuštrana, nagubana, vihrava in — polna dobrote kakor pesnikovo obličje. Bolest je pesnikova Rodnica, bolečina njen nerazdružljivi dvojček. V tej trudni tovarišiji se izviije pesniku vzklik:

Duša je strasna u dubini,
ona je zublja u dnu noći,
plačimo, plačimo u tišini,
umrimo, umrimo u samoći.

Ujević, ki se je v Parizu ogrel za simbolistično in dekadentno poezijo, je ohranil spoštovanje pred pravilno pesniško obliko, ubranostjo ritma in melodičnostjo rime. To ga mestoma preveč utesnjuje, zbog česar trpi jasnost tega, kar je hotel povedati. Ali v strogosti forme, ki doseza višek v sonetu, izklesanem z mojstrsko roko, ki spominja E. Lee-Hamiltona ali starejših sonetnih mojstrov, se očituje njegova viteško-trubadurska natura. Ujević je zapozneli don Quijote z raztrgano in razdvojeno dušo Dostojevskega. Če ne bi padalo toliko udarcev po njem, bi nemara pripovedoval o čarobnih očeh svoje Dulcineje. Tako pa je njegova «gospa», ki jo zasleduje skozi vso izpoved z nežnim pogledom davnega trubadurja, samo bleđ privid vročičnega koprnenja.

Mračna su ova čela niskih briga,
podla ramena zgrbljena od rada;
svetlosna zemlja gde Lepota vlada
beži u tamu poredjanih knjiga.
I blatan mi je ovaj uski globus...

Vitez, ki stremi po nedosežni Dulcineji in žrtvuje radi Lepote vse svoje vnanje življenje, ne izgubi vere vanjo in pravi:

A kada Gospa bude opravdana
i Nekarani bude joj verenik,
ne boj se poznih ozleda i rana,
i prezri nož, i nemoćni arseznik;
jer divni mlem koji rane vrači
teče sa ovih ruku milosrdja;
pa ako dušman čovečanstvo smrači,
ostani vedar: Duh je tvoja Tvrdja.

Ta Luthrov rek (Gott ist unser Burg!) vodi Ujevića k bledim vizijam, ko se skozi megle prikazuje «beskrajni Hrist»; romantičen ressentiment mu «i! ruskoj cerkvi» šepeče:

Za naše duše prežedne božanstva,
za svetle naše misli, srca čista,
pošalji Tvoju Zvezdu, Sunce Spasa,
Ruskoga Hrista, slavjanskoga Hrista.

Tako se je v tem največjem našem bohemu, ki ni mogel odkriti svojega bajnega kraljestva in njegove vladarice, ki je «božanska žena, gospa nepoznata», razvil megleni ideal «slavjanskoga Hrista», ki je k njemu dospel tudi Aleksander Blok.

Pesniška izpoved Tina Ujevića se nam zdi pristna in iskrena, zato se bo moral pri «Kolajni» ustaviti vsak, kdor bo iskal zrelih sadov moderne srbsko-

K r o n i k a

hrvatske lirike, ne glede na to, da so v knjigi tudi nekatere formalno slabe, nedonošene, verzifikatorske pesmi, deca muhastih ur in čuvstvene praznote.

B. Borko.

KRONIKA

Ivan Cankar v Slovenskih goricah. Leta 1911. je Cankar predaval na učiteljski skupščini pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah o slovenski literaturi. Po skupščini je romal po Slovenskih goricah ter tako zašel tudi v moj domači kraj. Klatil se je tam okrog štirinajst dni ter popival kjerkoli in s komurkoli je nanesla prilika.

Nekega večera je bila vsa vaška inteligenca zbrana v najboljši vaški krčmi. Cankar, ki so ga po nekaterih krajih ljudje poznali samo z nazivom »gospod Ivan«, je bil seveda med njimi. Na njegovi levi strani je sedela desetletna deklica, nezakonska hčerka ene izmed učiteljic.

Dobro vino je stopilo Cankarju hitro v glavo in že precej vinjen se je obrnil k deklici, rekoč: »Draga Kristinka! Ker te imam rad in ker ne poznaš vse te družbe, ki je okrog naju zbrana, ti hočem posamezne neznane osebe predstaviti.« Vsi so postali pozorni, Cankar pa je začel:

«Tam ob robu mize, ravno meni nasproti sedi gospodična, ki ima danes oblečeno novo bluzo. V kolikor morem jaz presoditi — in mislim, da se ne motim —, je iz barhenta. Toda, draga Kristinka, gospodična je popolnoma uverjena, da je njena bluza židana in ta uverjenost se zrcali v njenem obnašanju do okolice.» Vsi so butnili v smeh, gospodična pa je iz sramu in gneva zardela, kakor lakmusov papir, če ga poliješ s kislino. Cankar se ni brigal za njeno zadrego in je nadaljeval:

«Poleg nje sedi druga. Pravijo, da se nosi po modi. Njena frizura pa je tako čudna, da ni nikjer videti ušes. Le poglej! In veš, zakaj jih zakriva z lasmi? Zato, ker ima tako umazana, da si jih ne upa pokazati.» Zopet smeh. Toda le tistih, ki še niso bili na vrsti. Vendar so se hitro zresuili, kajti na vrsti je bila gospodična, ki je imela zraven sebe nadebudnega in, kakor je izgledalo, na vse žrtve pripravljenega čestilca.

«Tam poleg onega nemirnega gospoda (meni se sicer zdi njegov nemir popolnoma neutemeljen) sedi tretja gospodična, ki si radi svojega zasanjanega kavalirja domišlja, da jo obožuje ves moški svet. Pa ni nevarnosti, kajti njen obraz, draga moja, je grši ko konjska figa na cesti —»

Nekateri so se pritajeno nasmehnili, večina pa je bila v strahu, da se Cankar in kavalir dejanski spoprimeta. Toda Cankar je s hladnokrvno, z neko prav posebno, skoraj prezirljivo mirnostjo nadaljeval ter povedal vsakemu svoje. Zadnja na vrsti je bila dekličina mati. Vse je utihnilo, nekateri škodoželjno pričakujoč nekaj nadvse smešnega, vsi pa radovedni, kako bo predstavil hčerki neporočeno mater. Njegov obraz pa se je nenadoma zresnil, pogledal je deklici v oči in dejal: »Tam pa sedi tvoja mati in to je vse, kar imaš na svetu!« —

Družba je sedela še nekaj časa v krčmi. Ker pa je bila večina užaljena radi Cankarjeve odkritosrčnosti in je postala zabava dolgočasna, so se kmalu rapotili domov. Vsi razžaljeni so šli sami zase nekoliko korakov pred Cankarjem, katerega je spremljala učiteljica-mati s svojo hčerko. Noč je bila lepa in mesečina se je razkošno razlivala po vsej pokrajini. Kar naenkrat je